



«Uten ytterligere opplæringstiltak»

Forprosjekt om offentlige fagskoler

Kunnskap for et bedre samfunn

I Oxford Research utvikler vi kunnskap for et bedre samfunn ved å kombinere kompetansen vår innen forskning, strategi og kommunikasjon.

Vi gjennomfører undersøkelser, analyser og evalueringer på tvers av fagområder og på en rekke tematiske felt, inkludert nærings- og regionalutvikling, velferdsområdet, arbeidsmarkeds- og utdanningsområdet samt innen forsknings- og innovasjonssystemer.

Vi legger til rette for implementerings- og endringsprosesser basert på utfallet av utredningene og analysene våre.

Oxford Research AS ble etablert i Norge i 2004, og inngår i en rekke Oxford Research-selskaper. Selskapene har felles visjon og samarbeider der det gir merverdi for våre oppdragsgivere.

Vi er miljøfyrtårnsertifisert

Miljøfyrtårn er et anerkjent og effektivt verktøy for sertifisering og miljøledelse, og Norges mest brukte sertifikat for virksomheter som vil dokumentere sin miljøinnsats og vise samfunnsansvar. Som Miljøfyrtårn bidrar vi også til å oppnå flere av FNs bærekraftsmål.

Oxford Research AS

Østre Strandgate 12

4610 Kristiansand

Norge

(+47) 40 00 57 93

post@oxford.no www.oxford.no

Forfattere

Ulrik Oswald Akerholt



The Venn-diagram is a stylistic representation of Oxford Research's efforts to combine competences in research, strategy and communication, in providing knowledge for a better society.



Forord

Mangel på arbeidskraft og kompetansebehov varsles om i både helsesektoren og industrien. Demografiendringer, digitalisering og grønn omstilling driver frem behovet for både flere og mer kompetente fagarbeidere. Fagskolen har utpekt seg som en del av løsningen, grunnet dens fleksible struktur og tette bånd til arbeidslivet.

På nasjonalt nivå er det satt i gang tiltak og tildelt midler til fagskolene for å styrke dem i sin rolle. Parallelt arbeider fagskolene for å tilby relevante utdanninger og å dimensjonere disse på en god måte. Fagskolen er imidlertid ingen ny oppfinnelse og mange fagskoler har drevet vellykket i mange år. I dette forprosjektet ser vi nærmere på fagskolene i Vestland, Viken og Nord, for å undersøke hva som gjør dem vellykkede.

Med mer enn 20 års erfaring på innen offentlige kartlegginger og evalueringer er vi godt kjent med kompetansefeltet. Vi opplever at den økte satsningen på fagskolene leder til et større kunnskapsbehov blant interessenter og beslutningstakere om hvordan man kan støtte opp om fagskolenes rolleutøvelse. Prosjektet vårt er motivert av nettopp dette. Vi håper at notatet bidrar til spredning av god kunnskap, samt at grepene vi løfter frem kan være inspirerende i arbeidet med å dekke fremtidens kompetansebehov.

Vi takker rektorer og prorektorer som har bidratt til datainnsamlingen.

Med ønske om god lesing,

Ulrik Oswald Akerholt
Kristiansand, 07. mars 2025
Oxford Research AS

Innholdsfortegnelse

1. Fagskolen i vekst	4
2. Gode eksempler	5
2.1 Fagskolen Vestland.....	5
2.2 Fagskolen Viken.....	9
2.3 Fagskolen i Nord	13
3. Hovedfunn og gode grep.....	19
3.1 Hovedfunn	19
3.2 Gode grep	20
3.3 Avsluttende bemerkning.....	21
Litteratur.....	22

1. Fagskolen i vekst

Fagskolens potensial til å dekke Norges arbeidskraftsbehov er en sentral drivkraft bak den økte satsingen på fagskolene. Fagskolen tilbyr korte, fleksible og yrkesrettede utdanninger utviklet i tett samarbeid med arbeidslivet. Fagskoleloven fastslår at studenter skal kunne gå rett ut i jobb etter endt utdanning, «uten ytterligere opplæringstiltak». For å oppfylle dette kravet må fagskolenes studietilbud ha en høy grad av arbeidslivsrelevans. Dette forutsetter både inngående kunnskap om næringenes behov og evnen til å tilpasse seg når markedsendringer påvirker kompetansebehovet i næringene. Vi kaller dette for fagskolenes evne for samarbeid, dimensjonering og fleksibilitet.

Dimensjonering i fagskolen skal bygge på det eksisterende arbeidskrafts- og kompetansebehovet på regionalt og nasjonalt nivå. Bedriftsundersøkelsen for 2024 viser en høy etterspørsel etter arbeidskraft, med et rapportert behov for rundt 43 600 arbeidstakere. Mangelen er størst innen helse, pleie og omsorg (12 050), industriarbeid (6 100) og bygg og anlegg (4 850) (NAV, 2024). Disse funnene samsvarer i stor grad med SSBs framskrivninger om arbeidskraftsbehov og sysselsetting frem mot 2040. SSB understreker at dagens mangel sannsynligvis vil forsterkes uten forebyggende tiltak (SSB, 2020).

De fleste fagskolestudenter går raskt ut i jobb etter fullført utdanning (Kunnskapsdepartementet, 2021), og yrkesaktiviteten blant tidligere fagskolestudenter har økt sammenlignet med tidligere år (Alne, R., Vika, K. S. & Høst, H., 2023). Den nære koblingen mellom fagskolene og arbeidslivet, kombinert med fleksible utdanningstilbud, gjør at mange fagskolestudenter har lang arbeidserfaring før studiestart. Studenter innen helse og velferd har i snitt 16 års erfaring, mens studenter innen økonomiske og administrative fag har 15 år i gjennomsnitt (Alne, R., Vika, K. S. & Høst, H., 2023).

Antall studenter i høyere yrkesfaglig utdanning gjenspeiler den økte satsingen på fagskolene. For første gang har Norge over 30 000 fagskolestudenter, en dobling siden 2016. Samtidig har fagskolene, for andre år på rad, fått midler til 500 nye studieplasser. Satsingen er spesielt rettet mot helse- og oppvekstfag samt tekniske fag, som begge dekker sektorer med et kritisk behov for kvalifisert arbeidskraft (Kompetansebehovsutvalget, 2023).

2. Gode eksempler

Den økte satsingen på fagskolen har gjort dem til en viktig del av norsk kompetansepolitikk. For at de skal utvikles videre og fylle sin rolle i årene som kommer, er det nødvendig med mer kunnskap om hvordan de drives og hvilke rammebetingelser de har – og hvordan dette påvirker deres evne til å levere arbeidsrelevante utdanninger.

I denne rapporten ser vi spesielt på tre nøkkelområder: samarbeid med arbeidslivet, dimensjonering av studietilbud og fleksibilitet – både organisatorisk og i utdanningene. Dette er dimensjoner ved fagskolenes organisering og drift vi mener er avgjørende for at fagskolene skal kunne tilby høyere yrkesfaglig utdanning som kan tas i bruk direkte i arbeidslivet.

Oxford Research har samlet kunnskap fra Fagskolen i Viken, Fagskulen Vestland og Fagskolen i Nord. Casene dekker variasjoner i størrelse og geografi, og gir et bredt bilde av fagskolesektoren i Norge.

Fagskoleloven gir tydelige rammer for fagskolenes samfunnsoppdrag, noe som skaper mange likhetstrekk mellom de offentlige fagskolene. Samtidig varierer deres rolleutøvelse avhengig av regionale forhold som næringsstruktur, befolkningstall og skolens størrelse. Disse forskjellene påvirker hvordan fagskolene samarbeider med arbeidslivet, dimensjonerer sine studietilbud og tilpasser seg skiftende kompetansebehov.

For å belyse disse variasjonene har vi lagt vekt på å få frem fagskolenes egne refleksjoner og erfaringer. Vi undersøker hvordan de jobber for å styrke samarbeidet med arbeidslivet, hvordan de tilpasser studietilbudet til etterspørselen, og hvilke grep de tar for å sikre fleksibilitet både i utdanningene og institusjonen som helhet.

Rapporten er strukturert slik at hver casestudie starter med en generell beskrivelse av fagskolen, etterfulgt av en gjennomgang av deres arbeid med samarbeid, dimensjonering og utvikling av studietilbud, samt fleksibilitet. I siste kapittel oppsummerer vi de viktigste funnene og reflekterer over fagskolenes utvikling i årene som kommer.

2.1 Fagskulen Vestland

Fagskulen Vestland ble etablert i 2022 etter fylkessammenslåingen av Hordaland og Sogn og Fjordane. Den er Norges største maritime fagskole og en av landets største offentlige fagskoler. Fagskulen Vestland har rundt 2 000 studenter og 200 ansatte fordelt på åtte studiesteder (Fagskulen Vestland, u.å.).

2.1.1 Samarbeid med arbeidslivet

Fagskulen Vestland samarbeider tett med regionalt arbeidsliv på flere nivåer. De har forbindelser til både små, mellomstore og store bedrifter, samt bransjeorganisasjoner, næringsklynger og næringsforeninger. I tillegg samarbeider de med UH-sektoren, kommuner og helseforetak i Vestland. Samarbeidet omfatter både utvikling av nye studietilbud og sikring av at eksisterende utdanninger forblir relevante for arbeidslivet.

På et overordnet plan har Fagskulen Vestland lagt vekt på å imøtekomme den næringsstrukturen som allerede eksisterer på de ulike studiestedene. Noen studiesteder ligger i områder preget av tungindustri, mens andre befinner seg i maritime og marine miljøer. Disse forholdene er Vestland bevisste, og hensyntar i opprettelsen av studietilbud. Eksempelvis tilbyr studiestedet på Ulvik fag innen lokal matkultur, da Ulvik har lange tradisjoner innen epledyrking og jordbruk. Ved å bygge på regionalt arbeidsliv og tradisjoner, styrkes forbindelsene mellom fagskolen og arbeidslivet, samtidig som det ivaretar tradisjonene og ressursgrunnet i de ulike arbeidslivsregionene.

Fagskulen Vestland er kjent for sitt gode samarbeid med arbeidslivet, blant annet gjennom Stordmodellen. Stordmodellen er både en samarbeidsmodell og et studietilbud som ble utviklet i 2012 av den daværende Fagskolen i Hordaland, i samarbeid med fire store hjørnesteinsbedrifter i Sunnhordaland. Bakgrunnen var bedriftenes behov for omstilling og økt robusthet mot konjunktursvingninger. Bedriftene ønsket fagarbeidere med både høy praktisk kompetanse og sterkere teoretisk kunnskap – omtalt som «praktiske ingeniører».

Studietilbudet er lagt opp slik at studentene kombinerer jobb i en av hjørnesteinsbedriftene med studier, noe som gir dem muligheten til å umiddelbart anvende teori i praksis. Utdanningsløpet er komprimert til to år, med samlinger hver tredje uke, totalt seks uker per semester. Studentene gjennomfører flere prosjekter (eksamener) i løpet av studiet, og ett større hovedprosjekt. Problemstillingene i hovedprosjektet er koblet til driften i en av bedriftene.

Stordmodellen har vist seg å være en effektiv modell for etter- og videreutdanning, og et godt eksempel på hvordan utdanningsinstitusjoner og arbeidslivet kan samarbeide tett. En viktig erfaring er at både bedriftene og utdanningsinstitusjonen må forplikte seg til hverandre. Det er en vesentlig forutsetning at partene har en gjensidig forståelse for at de må yte for å få samarbeidet til å fungere optimalt.

Samarbeidet med enkeltbedrifter varierer avhengig av bedriftens størrelse, forteller rektor og prorektor ved Fagskulen Vestland. Fagskolen samarbeider både med store aktører som Aker Solutions og med små og mellomstore bedrifter (SMB). Store selskaper har ofte tilstrekkelige ressurser og kapasitet til selv å definere sine kompetansebehov, både på kort og lang sikt. I tillegg utgjør de ofte en «kritisk masse» av deltakere, noe som gjør det

enkler å fylle skoleklasser, forklarer rektor. For SMBer er dette derimot ikke alltid tilfelle.

Rektor understreker at de beste studietilbudene utvikles når bedriftene har en klar forståelse av sine behov, slik at bedriften og fagskolen får til et godt faglig samspill. Større bedrifter har gjerne støttesystemer, planer og prognoser som gjør dem i stand til å definere sine kompetansebehov. Små bedrifter har ikke alltid de samme ressursene til å vite nøyaktig hva de trenger av kompetanse.

I tilfeller der bedriftene ser et behov for kompetanse, men ikke vet nøyaktig hva de trenger, spiller bransjeorganisasjoner, næringsklynger, næringsforeninger og studiesentre en viktig rolle. Disse aktørene fungerer som en kompetansemegler mellom arbeidslivet og fagskolen, og bidrar til å samle og tydeliggjøre arbeidslivets behov. Innen helsefag er kommunene og helseforetakene sentrale til dette formålet.

Fagskulen Vestland samarbeider med Høgskulen på Vestlandet (HVL) om store EU-prosjekter, fremvoksende næringer og etablerte studietilbud. Et eksempel er det pågående samarbeidet om et «center of excellence» innen hydrogenteknologi. De to institusjonene tilbyr også en elkraftutdanning med en overgangsordning, der studentene veksler mellom to år ved hver institusjon.

Samarbeidet med HVL er særlig viktig for fremvoksende næringer som batteriteknologi, hydrogen og havvind. Disse sektorene krever både ny kunnskap og spesialisert kompetanse som ikke nødvendigvis er tilgjengelig i Norge i dag. Fagskulen Vestland er tidlig ute med å satse på disse næringene, men observerer at markedet er umodent og kan endre seg raskt. En risiko er at forventede utviklingsmuligheter ikke alltid realiseres som forventet.

Et eksempel er batterinæringen, der etableringen av batterifabriker skaper forventninger om stor etterspørsel etter kompetanse, som ikke alltid innfris. Vestland eksemplifiserer med et lignende tilfelle fra Odda, der Fagskolen bidro til utviklingen av nye studieløp i forbindelse med en industrietablering. Studieløpene var innen grønn teknologi, kunstig intelligens og digital omstilling, dimensjonert for over 200 fagarbeidere. Markedsendringer førte imidlertid til at industrietableringen ble endret og samarbeidet avvirket.

2.1.2 Dimensjonering og etablering av studietilbud

Dimensjonering av studietilbud innebærer å utdanne et riktig antall fagarbeidere gitt arbeidslivets behov. Dimensjonering av skoleklasser er nært knyttet til etablering av nye studietilbud og eventuelt nedleggelsen av andre.

Fagskolen Vestland påpeker at søkertallene til studietilbudene ofte er knyttet til jobbmulighetene etter endt utdanning. Med andre ord er det markedet som i stor grad dimensjonerer studietilbudene. Når bransjene har gode fremtidsutsikter, får fagskolen mange søkere og må tilpasse klassestørrelsene deretter. Samtidig kan høy aktivitet i næringene gjøre det vanskelig å rekruttere kvalifiserte lærere. Fagskolen Vestland har for eksempel erfart at den sterke veksten i maritime næringer gjør det vanskelig å ansette lærere, da fagfolk i bransjen sjelden ønsker å forlate sine nåværende stillinger. Rektor forteller at de har hatt en lærerstilling i maritime fag utlyst i seks måneder uten å motta søknader fra kvalifiserte søkere. Paradoksalt nok kan nedgang i en næring føre til at fagskolen sliter med å fylle studieplassene, selv om de har tilgang på kvalifiserte lærere. Som Fagskolen Vestland forklarer, setter den økonomiske aktiviteten i en næring naturlige rammer for dimensjoneringen av studietilbudet.

Fagskolen Vestland erfarer at høy aktivitet i næringene ofte fører til at bedrifter sender færre ansatte til videreutdanning. I slike tilfeller har bedriftene mindre behov for ny eller alternativ kompetanse og prioriterer i stedet å beholde sine ansatte i produksjon. Det samme gjelder noen ganger når bedrifter opplever nedgang. I slike perioder er bedriftene mer opptatt av å drive med verdiskapingen og har ofte begrensede ressurser til kompetanseutvikling. Nedgang kan på den andre siden også øke etterspørselen etter veldig spesialiserte studietilbud, dersom bedriftene mener kompetansepåfyll kan bidra til å snu bedriftens utsikter. Med andre ord behøver ikke oppgang og nedgang i markedet å være ensbetydende med høy eller lav etterspørsel etter fagskoleutdanninger. Det varierer avhengig av næring og bedrift.

Innen helsefagene styrer helseforetakenes behov for arbeidskraft klassestørrelsene ved Fagskolen Vestland. Både kommunene og helseforetakene ønsker å tilby helsefagarbeidere mer kompetanse, men helseforetakene kan ha utfordringer med å sende ansatte til videreutdanning på grunn av kapasitetsmangel og bemanningsbehov. Kommunene spiller en viktig rolle i å legge til rette for kompetanseheving, men det er helseforetakenes kapasitet som avgjør om fagarbeidere faktisk kan frigjøres fra jobb for å studere.

Fagskolen har erfaring fra et tilfelle der de var klare til å ta imot et høyt antall helsefagarbeidere etter avtale med kommunene, men hvor helseforetakene ikke var tilstrekkelig involvert i prosessen. Konsekvensen var at langt færre enn planlagt kunne delta i studieløpet. Rektor og prorektor understreker derfor at god forankring hos helseforetakene er avgjørende for å lykkes med kompetanseheving i helsefagene.

Et eksempel på god forankring er fra Sunnhordaland, der behovet for kompetanseheving er godt forankret hos de sentrale aktørene i industrien. Suksessen tilskrives en god forankringsprosess på flere nivåer – fra det politiske nivået, til gulvet, mellomledelsen og toppledelsen i de aktuelle bedriftene.

For å møte arbeidslivets kapasitetsbehov, er fleksibilitet i utdanningene helt sentralt, påpeker Fagskolen Vestland.

2.1.3 Fleksibilitet i fagskolen

Fleksible studieløp gjør det mulig for fagarbeidere å ta en fagskoleutdanning uten å måtte forlate jobben helt. Dette kan innebære deltidsstudier, nettbasert undervisning eller ingen obligatorisk undervisning, slik at utdanningen kan tilpasses arbeidshverdagen.

For Fagskulen Vestland er forholdet mellom kvalitet og fleksibilitet en sentral avveining. Høy fleksibilitet betyr ikke nødvendigvis lav kvalitet, men kan innebære kompromisser. Et studieløp som ikke krever fysisk oppmøte, eller som kan gjennomføres på nett, er mer fleksibelt enn et studium med obligatorisk oppmøte. Nettbaserte studier er godt egnet for studenter som kombinerer studier og jobb, og for de som befinner seg i andre deler av landet. Kvaliteten på slike studier kan være høy, men de tillater ikke nødvendigvis bedriftsbesøk eller andre fysiske aktiviteter.

Studieløpene i Stordmodellen er mer strukturerte og krevende, men har vist seg svært vellykkede. Rektor og prorektor diskuterer hvordan studietilbudene best kan balansere fleksibilitet og struktur. Selv om fleksibilitet er viktig, ser de stor verdi i fysisk oppmøte, både for læringsutbyttet og studiemiljøet. Dette er en vanskelig avveining, da fagskolen ønsker å bevare fleksibiliteten for sine studenter, men anerkjenner samtidig utbyttet av fysiske besøk og campusoppmøte.

I tillegg til fleksibiliteten i de eksisterende studieløpene, er fagskolenes evne til å utvikle nye studier en viktig faktor. Denne fleksibiliteten er ikke bare avhengig av rettslige og organisatoriske forhold. Som Fagskulen Vestland forklarer, spiller også markedsgrunnlag, tilgang på kompetente lærere og evnen til å utvikle gode faglige løp en avgjørende rolle.

Fagskolen observerer en trend blant fagskolene, inkludert dem selv: Markedssituasjonen i enkelte bransjer gjør det vanskeligere å opprette studietilbud innenfor spesialiserte fag. Hvis fagskolene ikke har tilstrekkelige ressurser til å opprette nye, relevante studietilbud, tilbyr de ofte mer generelle studier innen administrasjon, IT, økonomi og lignende. Disse fagene er viktige, men ikke like etterspurt som mange av de mer næringsrettede studietilbudene. Rektor mener finansieringsmodellen på sikt kan utfordre fagskolenes mulighet til å oppfylle sitt samfunnsansvar. Årsaken er at fagskolene vil prioritere mer generelle studier dersom de spesifikke er for dyre å drifte.

2.2 Fagskolen Viken

Fagskolen Viken er Norges største fagskole. Fagskolen ble dannet i 2020 ved sammenslåingen av Fagskolene i Akershus, Buskerud og Østfold. I dag har fagskolen 2650 studenter og 185 ansatte, fordelt på åtte studiesteder. I tillegg består fagskolens studietilbud av ytterligere 8 desentraliserte studiesteder fra Husnes til Salten.

2.2.1 Samarbeid med arbeidslivet

Rektor understreker at godt samarbeid med arbeidslivet er en sentral forutsetning for at fagskolene skal kunne utøve sitt samfunnsoppdrag. Han henviser til at det er lovfestet at utdanningene fra fagskolen «skal gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak». For å oppnå dette må fagskolen ha dyp faglig innsikt i arbeidslivets hverdag. De må kjenne til hvilken software og teknologi som arbeidslivet benytter, de må kjenne til rutiner og praksiser. Arbeid med å holde seg oppdatert på arbeidslivets behov, samt å danne samarbeidsrelasjoner, er pakket inn i ansattes arbeidshverdag på flere måter. For eksempel går 501timer, av lærernes totale årsverk på 1687,5 timer, til undervisning. Resten er satt av til andre formål, for eksempel som administrasjon, utvikling og å holde seg oppdatert på arbeidslivets behov.

Fagskolen innhenter kunnskap om regionale kompetansebehov gjennom samarbeid og eksterne kilder. Eksterne kilder, som NHOs kompetansebarometer, NAVs bedriftsundersøkelser og informasjon fra bransjeorganisasjonene, bidrar til å kartlegge nasjonale kompetanse- og arbeidslivsbehov. Dialogen med arbeidslivet er likevel avgjørende for god dimensjonering og utvikling av studietilbudene regionalt.

Denne dialogen foregår på flere arenaer. Fagrådene er en sentral samarbeidsarena der fagskolen og arbeidslivet samarbeider om både innhold og dimensjonering av studietilbudene. Her møtes de for å diskutere hva fagskolen bør tilby studentene. Arbeidslivet kan gi konkrete tilbakemeldinger på relevansen til studietilbudene og komme med innspill til studieplanene.

Samarbeidsavtaler er en vanlig måte å organisere samarbeid på. Viken har flere hundre slike avtaler med bedrifter og organisasjoner, men som rektor påpeker, er ingen samarbeidsavtaler like. De kan deles inn i to hovedtyper: strategiske og operasjonelle. Strategiske samarbeid med arbeidslivet er fremtidsrettet og tar for seg bedriftens fremtidige behov. Operasjonelle samarbeid er mer konkrete og handler om å løse dagens behov, som for eksempel praksisplasser for studenter eller relevante eksamensoppgaver.

Forankringen av samarbeidet er forskjellig avhengig av om det er strategisk eller operasjonelt. Operasjonelle samarbeid, som ofte er knyttet til konkrete problemer, forankres gjerne på avdelingsledernivå. Strategiske samarbeid krever forankring høyt i bedriften, slik at de som er ansvarlige for samarbeidet har beslutningsmyndighet til å gjennomføre varige endringer.

Møtehyppigheten varierer også. Operasjonelle samarbeid krever ofte hyppige møter, mens strategiske samarbeid ikke nødvendigvis trenger like mange møter. Her er det viktigere å bli enige om en felles retning.

Opplevelsen av et samarbeids suksess henger sammen med hvilken type samarbeid det er snakk om. Et samarbeid som er opprettet for å dekke et konkret behov hos en bedrift, anses som vellykket dersom studiet klarer å dekke dette behovet. Strategiske samarbeid er gjerne vellykkede dersom de bidrar til måloppnåelse hos bedriften over tid, for eksempel knyttet til omstilling.

Uavhengig av type samarbeid er det viktig at partene opplever seg som likeverdige. Rektor beskriver et godt samarbeid som et resultat av "push og pull" – begge parter må ha noe å vinne. Fagskolene konkurrerer om studenter, akkurat som bedriftene konkurrerer om fagarbeidere. Når man jobber sammen for å oppnå konkrete mål, blir resultatene ofte bedre.

2.2.2 Dimensjonering og etablering av studietilbud

Rektor beskriver dimensjonering og etablering av studietilbud gjennom tre viktige forhold. Det første er forvaltningens rolle i dimensjonering, behovsavklaringer med arbeidslivet (samarbeidsavtaler) og dedikasjon til utviklingsarbeid.

Fagskolens styre har ansvaret for å dimensjonere klassestørrelser og godkjenne studietilbud og er fagskolens øverste ansvarlige styringsorgan. Styret bestemmer hvilke satsningsområder fagskolene skal ha, basert på lokale, regionale og nasjonale kompetansebehov. Styrets rolle gjelder alle fagskoler, men dimensjoneringen av studietilbudene vil variere fra region til region. Fagskolen Viken forklarer at deres dimensjoneringsprosess starter med å kartlegge behovene i arbeidslivet. Deretter tilpasser de antall studieplasser i de ulike fagene, avhengig av disse behovene.

For å få finansiering til det ønskede antall studieplasser, må fagskolen søke fagskoleforvaltningen. Søknaden må inneholde dokumentasjon som sannsynliggjør behovet for studieplassene. Dette gjøres ved å legge ved samarbeidsavtaler med bedrifter som bekrefter behovet for arbeidskraft innen spesifikke fag.

Dersom fagskolen får færre søkere enn forventet, kan de søke om å omdisponere studieplasser til andre fag eller studietilbud. Selv om dette som regel godkjennes, finnes det unntak. Innenfor tekniske fag og helse er det et unntak som sier at finansieringen ikke kan overføres til andre fagfelt. Det vil si at dersom et studietilbud innen tekniske fag har få søkere, må finansieringen brukes på andre studietilbud innenfor tekniske fag. Det samme gjelder for helsefaglige utdanningstilbud.

Et godt forhold mellom fagskole og eier er avgjørende for fagskolens funksjon. Fagskolen Viken har de siste årene opplevd en betydelig vekst, tilsvarende en tredobling av studentmassen. De har satset på etter- og videreutdanning (EVU), industrifagskolen og internasjonale prosjekter. Rektor beskriver perioden som positivt utfordrende, med ny fagskolelov i 2018 og økt fokus fra myndighetene. I denne perioden har et godt eierskap

vært essensielt. Viken opplever at fylkestingene har tillit til fagskolen, og til tross for økonomiske utfordringer har de prioritert fagskolen. Fylkestingene lytter også til fagskolen når de presenterer behovene i arbeidslivet. Rektor påpeker at fagskolen ofte har bedre kjennskap til arbeidslivet enn eierne, noe som er forståelig med fagskolens ca 185 ansatte som møter myndigheter, organisasjoner, arbeidslivet og studentene.

Arbeidslivets behov er dynamiske og varierer mellom regioner, konjunktursvingninger og teknologiske trender. I regioner med store hjørnesteinsbedrifter preges studietilbudet ofte av den dominerende næringen. Fagskolen Viken har for eksempel konkrete prosjekter knyttet til Hydros smelteverk i Sunndal og Husnes, samt samarbeid med Kongsberg Gruppen og Helse Sør-Øst.

Markedssvingninger påvirker fagskolenes studietilbud. Innen industri og elektro kan det være utfordrende å skaffe ressurser i nedgangstider, men rektor mener at Fagskolen Viken ikke er like konjunkturutsatt som andre fagskoler. "Konjunkturer vil det alltid være," sier rektor, og legger til at dette ikke nødvendigvis er et problem for fagskoledriften. Når det går dårligere i næringslivet opplever Viken gjerne en økning i søknader, særlig fra de som ønsker å studere på heltid. Bygge- og anleggsbransjen er et eksempel på dette.

Teknologiske trender og utvikling påvirker også fagskoletilbudet. Rektor eksemplifiserer med at fagrådene tidligere var opptatt av sirkulær økonomi, noe som resulterte i at Fagskolen Viken utviklet tilbud innenfor dette feltet. Nå er kunstig intelligens (KI) et viktig tema, mens interessen for sirkulær økonomi har avtatt.

Fagskolen Viken har organisert utviklingsarbeidet i en egen avdeling, adskilt fra den øvrige driften. Utviklingsavdelingen undersøker behovene i arbeidslivet og vurderer relevante studietilbud. Det er flere grunner til denne organiseringen. For det første er det basert på rektors erfaringer om fordelene ved å ha dedikerte ressurser til utviklingsarbeid. Rektor har sett eksempler på at utvikling ofte blir nedprioritert i en travel hverdag. Han påpeker også at drift og utvikling krever ulike egenskaper. I tillegg har lærere og administrasjonen begrenset kapasitet til å drive utviklingsarbeid i tillegg til undervisning og samarbeid. Derfor har Fagskolen Viken valgt å sette av dedikerte personalressurser til utviklingsarbeid. En egen utviklingsavdeling frigjør kapasitet hos lærerne slik at de kan holde seg oppdatert på arbeidslivet. Det bidrar også til at institusjonen er godt posisjonert for å utvikle studieløp og bidra til faglig utvikling.

Her har størrelsen på fagskolen betydning. Viken kan engasjere seg for litt bredere enn mange andre fagskoler, da de både har større ressurser og strekker seg over et bredere geografisk og yrkesfaglig område. Mindre fagskoler har gjerne spissere profiler. Å ha en egen utviklingsavdeling er med på å bidra til at fagskolen kan engasjere seg bredere. De kan delta i mer nasjonale diskusjoner, f.eks. knyttet til batteri. Et eksempel på dette er at Fagskolen Viken har en batterisatsning i Mo i Rana sammen med andre nasjonale aktører.

Rektor forteller at de kunne tillatte seg å bidra inn i batterisatsningen da de har et større handlingsrom enn mange andre offentlige fagskoler.

2.2.3 Fleksibilitet i fagskolen

Fleksibilitet i studiehverdagen er avgjørende for å opprettholde fagskolenes attraktivitet, mener rektor ved Fagskolen Viken. Motivasjonen for å ta høyere yrkesfaglig utdanning er variert, men mange har til felles at de er i jobb ved siden av studiene.

De fleste studentene på Fagskolen Viken er i jobb, og derfor er det viktig å tilby fleksible studier. Snittalderen blant studentene hos Viken er 32 år, de fleste har fagbrev og rundt 83 prosent er realkompetansevurdert. For mange er fagskolen en mulighet til å utvikle kompetanse for å bytte jobb, beholde jobben, få høyere lønn, få en annen stilling eller bli faglig sterkere.

Studieløpene er tett knyttet til arbeidslivet. I mange studier gjennomfører studentene prosjekter i bedrifter, med problemstillinger utviklet i samarbeid med bedriftene selv. Dette gir gode resultater, både for motivasjonen og den faglige utviklingen. Bruk av bedriftscaser øker både motivasjonen og læringen. Rektor diskuterer også forskjellene mellom høyere utdanning i UH-sektoren og høyere yrkesfaglig utdanning. Livssituasjonen og motivasjonen til studentene i høyere yrkesfaglig utdanning er annerledes enn for studenter i UH-sektoren, og det krever andre måter å motivere dem på.

Fagskolen Viken har opplevd en betydelig endring i studentmassen. I dag er om lag 90 prosent av studentene deltidsstudenter, sammenlignet med tidligere da majoriteten var fulltidsstudenter. Rektor forteller at stadig flere studenter foretrekker korte moduler som kan kombineres til en grad, fremfor de tradisjonelle, ferdige studieløpene. Denne trenden mot modulbaserte og EVU-lignende utdanninger forventes å øke.

Dersom antagelsen stemmer, mener rektor at det er behov for å vurdere alternative finansieringsordninger. Fagskolene mottar i dag stykkprisfinansiering, som skal dekke både utdanningskostnader og administrative kostnader knyttet til et godt studietilbud. Imidlertid er de administrative kostnadene like høye for korte, modulbaserte tilbud som for hele studieløp. Rektor argumenterer derfor for at rammefinansiering vil være mer hensiktsmessig, da dette vil gi større fleksibilitet.

2.3 Fagskolen i Nord

Fagskolen i Nord er Norges nest nordligste fagskole. I 2024 ble fagskolen i Finnmark skilt ut fra Fagskolen i Nord. Nå består fagskolen av tre studiesteder i Harstad, Tromsø, Skjervøy. Studiestedet i Tromsø har fire avdelinger, mens de to andre består av en avdeling hver. Fagskolen i Nord teller ca. 830 studenter, med flest innen elektro og

bygge- og anleggsgfag, samt helsefag. Fagskolen har en høyt spesialisert maritim avdeling (Fagskolen i Nord, u.å.).

2.3.1 Samarbeid med arbeidslivet

Formålsparagrafen til fagskolene er sentral når rektor og prorektor forteller om hvordan de samarbeider med arbeidslivet. At fagskolene skal tilby utdanning som kan tas i bruk uten ytterligere opplæring, fordrer en annen tilnærming enn for UH-sektoren.

Fagskolen Nord forteller at de mest aktive og toneangivende samarbeidspartnerne ofte er de store bedriftene i regionen, som oppdrettsnæringen, Equinor og store elektro- og industribedrifter. Fagskolen har et tett samarbeid med oppdrettsnæringen, inkludert de store aktørene i Troms og Finnmark og nordre del av Nordland, som Mowi. Fagskolen i Nord har blant annet et pågående samarbeid om en lederutdanning innen oppdrettsnæringen, som er spesielt tilpasset næringsstrukturen i nord.

Rektor og prorektor påpeker at det er naturlig at større bedrifter er mer aktive i utviklingsarbeid enn SMBer. Utviklingsarbeid er ressurskrevende for bedriftene. Ettersom fagskolene er avhengige av å være tett på arbeidslivets behov og å holde tett dialog med dem, krever det et visst overskudd av kapasitet fra arbeidslivets side – dermed vil de store bedriftene ofte være mer aktive.

Selv om de store bedriftene ofte er toneangivende, består norsk næringsliv hovedsakelig av små og mellomstore bedrifter (SMB). Disse bedriftene er ikke like enkle å engasjere i utviklingsarbeid, men er svært viktige for at fagskolens yrkesfaglige tilbud skal være arbeidslivsrelevant. Derfor er bransjeorganisasjonene, Blått kompetansesenter og studiesentrene viktige samarbeidspartnere.

Gjennom disse aktørene får Fagskolen i Nord verdifull kunnskap om SMBenes behov. Studiesentrene er spesielt dyktige til å kommunisere med de små og mellomstore bedriftene i regionen. Mange ansatte ved studiesentrene er svært gode til å koble bedriftene og kunnskapsinstitusjonene. Fagskolen kan oppleve at det er vanskelig å få kontakt med bedriftene direkte, mens studiesentrene ofte har direkte linjer til SMBene. Bedriftslederne er mer tilbøyelige til å ta telefonen når studiesentrene ringer. Studiesentrene får derfor mye ros for å være sentrale i å samle behov fra SMBene i regionen, noe som er avgjørende for at fagskolen skal vite hva bedriftene trenger.

Fagskolen i Nord har ingen mangel på potensielle samarbeidsprosjekter med bedrifter. Faktisk må de prioritere blant de mange tilbudene fra arbeidslivet. Det er viktig å identifisere de mest prioriterte prosjektene, og finansiering er en grunnleggende forutsetning for dette. Noen ganger bidrar bedriftene med ressurser til samarbeidet, avhengig av hvem de samarbeider med. Equinor er en viktig samarbeidspartner som tidligere har bidratt til å finansiere samarbeidsprosjekter, enten helt eller delvis. Equinor

er imidlertid unik i den forstand at de er en av få bedrifter som har den økonomiske kapasiteten til å finansiere hele utviklingsløp. De fleste SMBer har ikke slike midler.

Fagskolen har også benyttet seg av søknadsordninger hos Sør-Varanger Utvikling og Blått kompetansesenter. De har også søkt utviklingsmidler fra Diku, men påpeker at i 2024 var de omsøkte midlene tre ganger større enn den totale potten. Det er med andre ord svært vanskelig å få tilsagn på enkelte av tilskuddsordningene.

Tillit er avgjørende for et vellykket samarbeid. Tillit til at begge parter holder det de lover, engasjerer seg og prioriterer samarbeidet. Samtidig understreker prorektoren at samarbeid for samarbeidets skyld sjelden gir gode resultater. Begge parter må ha noe konkret å vinne på samarbeidet, og arbeidet må baseres på et konkret behov. En slik innstilling bidrar til jevn fremgang, da partene er mer tilbøyelige til å prioritere samarbeidet i en travel hverdag.

Fagskolen i Nord har et eksempel fra utviklingen av en teknisk utdanning knyttet til oppdrettsnæringen, som var svært vellykket. Samarbeidet startet fra et konkret kompetansebehov hos oppdrettsbedriften. De etablerte månedlige møter, der begge parter fikk sine spesifikke oppgaver. Dette bidro til jevn og sikker fremdrift, og studietilbudet ble stadig bedre. Som prorektor sier: «Når folk føler at "dette trenger vi", da får vi svært gode samarbeid.» Samarbeid som kun er basert på intensjoner, strander gjerne fordi ingen av partene har tilstrekkelig interesse til å prioritere det i den daglige driften.

Fagskolen i Nord samarbeider med både UH-sektoren og andre fagskoler, og understreker at samarbeidet mellom fagskolene er tettere enn det regelverket tilsier. Fagskolene samarbeider og deler erfaringer på flere arenaer. Fagskolen i Nord deltar blant annet i rektorforum, der rektorer og prorektorer møtes jevnlig for å diskutere felles utfordringer og dele gode praksiser. Det finnes også nettverk for kvalitetsledere og lærere.

Fagskolen i Nord har deltatt i et samarbeid om de maritime fagene siden 2003. Ettersom det ikke er mange fagskoler eller universiteter som utdanner folk til maritim sektor, er kunnskapsutveksling og samarbeid viktig i denne fagretningen. Paradoksalt nok samarbeider Fagskolen i Nord tettest med Universitetet i Sør-Øst, da de begge er store utdanningsinstitusjoner innen maritime fag. De har også et pågående samarbeid med Universitetet i Tromsø om RAS biologi, der de bidrar med labressurser til et EVU-løp som universitetet tilbyr.

Samarbeidet mellom Fagskolen i Nord og ulike universiteter og høyskoler fungerer godt, men har også avdekket utfordringer i regelverket. Spesielt er grensen mellom UH-sektorens og fagskolenes ansvar for EVU uklar. Rektor sikter spesifikt til utfordringer knyttet til hvordan det faglige nivået for EVU skal defineres i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR), sammenlignet med fagskolenes tilbud.

Denne problemstillingen har konsekvenser for hvor teoretisk et emne skal være, hvor mye teori man kan forvente at studentene har, og hvor mye praksiserfaring som er forventet. Det er viktig å tydeliggjøre disse grensene, da Fagskolen i Nord har erfart at UH-sektoren og fagskolene lett kan "trække hverandre på tærne" dersom de ikke samordner seg tilstrekkelig. Et nytt eller endret kvalifikasjonsrammeverk kan ifølge rektor og prorektor være et effektivt virkemiddel for å løse disse utfordringene.

2.3.2 Dimensjonering og etablering av studietilbud

I forhold til dimensjonering og etablering av studietilbud er Fagskolen i Nord svært opptatte av hvordan deres rammebetingelser, som følge av geografi og næringsstruktur har konsekvens for fagskolens drift. For det første setter innbyggertall naturlige rammer for hvor mange mulige elever som finnes i området som fagskolen dekker. For det andre spiller geografien en betydelig rolle, mtp. tilgangen på arbeidskraft, attraksjon og næringsstruktur.

Fagskolen i Nord dekker et geografisk område med omtrent 116 000 innbyggere. Til sammenligning har Viken omtrent 1,2 millioner innbyggere, og Trøndelag omtrent 500 000. Innbyggertallet påvirker naturligvis størrelsen på skoleklassene. De ulike avdelingene har derfor ulike rammebetingelser, avhengig av det lokale arbeidsmarkedet. I tillegg spiller den geografiske dimensjonen en rolle, med tanke på avstandene som elever og lærere må reise for å delta i undervisningen. Avstandene påvirker både attraktiviteten til arbeidsplassene og utdanningstilbudene i Nord.

Arbeidsledigheten i Nord, og i Norge generelt, er svært lav. Rektor opplyser at det alene i Troms og Finnmark er rundt 1000 ubesatte stillinger. Fraflytting er dermed et stort problem. Mange fullfører utdanningen, jobber en periode, men flytter deretter sørover. Dette svekker det lokale arbeidsmarkedet og har i enkelte tilfeller ført til alvorlige arbeidsulykker. I den sammenheng peker Fagskolen i Nord på at attraktivitet er viktig for å beholde fagarbeidere i regionen.

Rektor ved Fagskolen i Nord problematiserer stykkprisfinansieringen, da rammebetingelsene for høyere yrkesfaglig utdanning i nord er svært forskjellige fra andre deler av landet. Stykkprisfinansieringen tar ikke hensyn til de iboende forskjellene som følger med fagskolens lokasjon. For eksempel er en helsefagarbeider under utdanning like mye "verdt" i Oslo som i Berlevåg, selv om en helsefagarbeider i Berlevåg skal betjene flere mennesker per person.

Dette er en utfordring for Fagskolen i Nord, da dekningsgraden for helseforetakene i nord er dårligere enn i sør. Som en konsekvens er det ofte vanskelig å legge til rette for at ansatte i helseforetakene kan gjennomføre EVU. Fagskolen i Nord har startet et strategisk samarbeid med Helse Nord for å løse problemet, men forteller om tidligere eksempler der de har måttet avvikle studietilbud med så få som to samlingsdager i året, fordi

helseforetakene ikke har hatt kapasitet til å sende ansatte til fagskolen. Fleksible utdanningsløp er en nøkkel for å få helsefagarbeidere til å delta i etter- og videreutdanning.

Fagskolen søker midler fra ulike finansieringsordninger for å etablere nye studietilbud, men mange av disse ordningene har strenge kriterier og er vanskelige å få gjennomslag i. Rektor påpeker at støtte til midlertidige studieprogram ofte ikke er økonomisk bærekraftig. Uansett varighet krever hvert studietilbud lærere med relevant arbeidserfaring, og fagskolene konkurrerer med arbeidslivet om disse kandidatene – særlig mot privat sektor, der lønnsnivået ofte er høyere. Skal fagskolen i tillegg rekruttere lærere til et midlertidig studietilbud i en allerede krevende konkurransesituasjon, blir det i praksis svært vanskelig.

Markedstrender og bestillerkompetanse spiller også en sentral rolle i utviklingen av nye studietilbud. Fagskolen i Nord har tidligere etablert et samarbeid med bergverksindustrien i Kirkenes og et tsjekkisk universitet for å utvikle et studietilbud innen mineralutvinning. Den økende interessen for kjernekraft hadde styrket satsingen og økt behovet for høyere yrkesfaglig kompetanse på området. Satsningen ivaretas i dag av Fagskolen i Finnmark.

Fagskolen trekker frem eksempler fra andre deler av landet som illustrerer hvordan markedstrender spiller en rolle i utviklingen av nye studietilbud. Hvorav enkelte fagskoler har etablert utdanningstilbud innen avfallshåndtering og gjenvinning, på grunn av kommende lovendringer knyttet til tekstilavfall. Et annet eksempel er et initiativ hos Equinor for å redusere import av reservedeler. Her bidrar Fagskolen i Nord med sin kompetanse på additiv produksjon (AM-teknologi).

2.3.3 Fleksibilitet i fagskolen

Fagskolen i Nord legger stor vekt på fleksibilitet i studietilbudene, både som et konkurransefortrinn og gode for studentene. Deres filosofi er å «gå til studenten» – å tilpasse utdanningen slik at den blir tilgjengelig for så mange som mulig.

Geografi og avstander påvirker behovet for fleksible og nettbaserte utdanninger, men ikke alle fag egner seg like godt for en digital tilnærming. Innen helsefag er nettbaserte og fleksible løsninger avgjørende, da helseforetakene i Nord har store kapasitetsutfordringer som gjør det vanskelig for ansatte å ta videreutdanning uten denne tilretteleggingen.

For maritime fag er situasjonen annerledes. Fagskolen tilbyr to stedsbaserte maritime utdanninger – én teknisk og én innen ledelse – mens de øvrige maritime studiene har nettbasert støtte. Her er det viktig at studentene ikke bare lærer teori, men også får praktisk erfaring. Som rektor sier: «Noen ting må erfares, ikke bare læres bort.» Dette illustrerer hvordan ulike fagområder krever ulike tilnærminger for å sikre relevant og effektiv opplæring.

I tillegg til selve læringsutbyttet spiller motivasjon og samhold en viktig rolle i valget mellom nettbaserte og stedlige studier. Fagskolen i Nord ser at studietilbud med fysiske samlinger ofte har et sterkere studentmiljø, noe som gir økt motivasjon og bedre læringsutbytte. Rektor og prorektor peker på at frafall ofte skyldes manglende motivasjon, og at det er lettere å holde engasjementet oppe når man møter medstudenter.

Å bli kjent med klassekameratene sine, ha noen å støtte seg på og bygge relasjoner er viktig for både læring og trivsel. I tillegg gir slike møter en verdifull mulighet for nettverksbygging. Nettbaserte studier kan derfor ha en kostnad for det sosiale og faglige, selv om de i enkelte studietilbud er helt nødvendig.

Fagskolen merker også en endring i studentmassen. Det er stadig vanligere at studenter med bachelor- og mastergrader – og til og med doktorgrader – søker seg til fagskoleutdanning. Denne trenden gjelder hele landet, særlig innen fagområder som fører til konkrete sertifiseringer. Fagskolen i Nord mener at endringene i studentmassen representerer et endret syn på hva fagskolen har å tilby.

Rektor mener at finansieringsmodellen begrenser fagskolens fleksibilitet. Stykkprisfinansieringen gjør det vanskelig å planlegge langsiktig og skaper utfordringer for drift av kostnadskrevede fag. Prorektor trekker frem maritime studier som et eksempel – utstyret er svært kostbart, men studentgruppene er relativt små.

I tillegg er konkurransen om kvalifiserte lærere stor, særlig i maritim sektor, der privat næringsliv ofte kan tilby høyere lønn. Fordi stykkprisfinansieringen er flat, tar den ikke hensyn til slike ekstrautgifter, noe som påvirker fagskolens mulighet til å tilby spesialiserte studier. Dette svekker ikke fagskolens evne til å levere relevant utdanning, men det legger føringer for hvordan den organiserer seg for å møte arbeidslivets behov – og begrenser mulighetene for videre utvikling.

Fagskolen i Nord mener at samarbeid på tvers av regioner er viktig for å styrke langsiktig kompetansebygging og faglig utvikling. Tverr-regionale samarbeid gir bedre samordning og kunnskapsdeling, noe som kan bidra til en mer helhetlig utvikling av sektoren.

Rektor påpeker at næringslivet allerede opererer på tvers av regionale grenser. For eksempel har Bærum større verdiskaping innen fiskeri enn mange kommuner i Nord-Norge, fordi selskaper med aktivitet i nord ofte er registrert eller har hovedkontor i sør. Dette viser at geografiske skillelinjer ikke nødvendigvis gjenspeiler hvor verdiskaping og kompetansebehov faktisk oppstår.

I lys av dette mener rektor at konkurranse mellom fagskoler ikke nødvendigvis er utviklende, tvert imot kan det begrense mulighetene for vekst. For mindre fagskoler kan tverr-regionalt samarbeid være avgjørende for å få rom til å utvikle nye studietilbud og drive faglig innovasjon.

3. Hovedfunn og gode grep

I forprosjektet har vi undersøkt tre ulike fagskoler og sett på hvordan de samarbeider med arbeidslivet, hvordan de dimensjonerer studietilbudene sine, og hvilke forutsetninger de har for dette. Vi har også kastet lys over hvordan fleksibilitet i både studieløp og i institusjonene forstås og brukes for å tilby høyere yrkesfaglig utdanning.

3.1 Hovedfunn

3.1.1 Samarbeid varierer med størrelse

Store selskaper har ofte kapasitet til å drive langsiktig kompetanseutvikling og har en tydelig forståelse av hvilken kompetanse de trenger. SMBer har ikke nødvendigvis samme oversikt over sine behov, verken på kort eller lang sikt. Ettersom størsteparten av norsk næringsliv består av SMBer, er det viktig å samarbeide med dem slik at fagskolenes tilbud er representativt for det brede næringslivet. Bransjeorganisasjoner, studiesentre og næringshager fungerer ofte som mellomledd mellom fagskolene og SMBene. Disse «kompetansemeglere» bidrar til å kartlegge og formulere tydelige kompetansebehov på vegne av bedriftene. I tillegg skjer gjerne den beste faglige utviklingen når den enkelte bedrift har en klar oppfatning av hvilken kompetanse den trenger.

3.1.2 Behovsstyrt dimensjonering

Dimensjonering styres av behov, og behov styres av næringsstruktur og region. Dimensjoneringen av fagskolenes studietilbud styres i stor grad av eksterne faktorer, utenfor fagskolenes kontroll. Sammensetningen av næringsstrukturen i en region har stor betydning for hvilke typer kompetanse det er behov for, og markedssvingninger påvirker søkerallene. Også geografiske forhold spiller inn, ettersom regioners attraktivitet og befolkningsgrunnlag har konsekvenser for rekrutteringsgrunnlaget. Fagskolene bruker sin kjennskap til arbeidslivets behov for å dimensjonere skoleklasser riktig. Fagskolene benytter både eksisterende kunnskapsgrunnlag og egen datainnhenting når de vurderer hvilke utdanninger som bør opprettes eller justeres.

3.1.3 Fleksibilitet som et nødvendig gode

Den typiske fagskolestudenten har endret seg over tid, og stadig flere studenter er nå etablerte arbeidstakere. For å imøtekomme denne søkergruppen må fagskolene tilby utdanninger som lar seg kombinere med jobb. Fagskolene er samstemte i at fleksibilitet ikke går på bekostning av kvalitet, men at det kan påvirke andre sider av studietilbudene. Stor grad av fleksibilitet kan redusere studentenes motivasjon, svekke studiemiljøet og

begrense muligheten for erfaringsbasert læring. Samtidig ser fagskolene fleksibilitet som et avgjørende konkurransefortrinn og en forutsetning for å tiltrekke seg studenter, særlig de som allerede er i arbeidslivet. Fagskolenes fleksibilitet til å opprette og avvikle studietilbud er vesentlig for å kunne følge arbeidslivets behov. Fagskolene opplever at finansieringsmodellen utfordrer denne evnen.

3.2 Gode grep

Vi har merket oss seks gode grep som vi mener at andre fagskoler og beslutningstakere kan la seg inspirere av, i sitt fremtidige arbeid for å styrke fagskolene.

3.2.1 Felles mål og felles behov

Gode samarbeid bygger på gjensidighet i form av forpliktelse og tillit. Dersom begge parter ser verdien av samarbeidet, skapes bedre faglig utvikling. Forpliktelse fra begge sider gjør det også enklere å etablere faste møteplasser og sikrer mer målrettet og effektiv samhandling.

3.2.2 Ta i bruk vellykkede konsepter

Stordmodellen til Fagskulen Vestland og utviklingsavdelingen til Fagskolen Viken er to organisatoriske grep som later til å ha stor positiv effekt. Stordmodellen legger et svært godt grunnlag for erfaringsbasert og målrettet opplæring i bedrifter, som balanserer skoletimer med utplassering for størst mulig læringsutbytte. Utviklingsavdelingen i Viken setter av personalressurser til faglig utvikling av studietilbud, og gir innovasjon en tydeligere plass på dagsordenen.

3.2.3 Helseforetakene må støttes

Alle fagskolene har erfart at helseforetakene er så presset på personalressurser at de ikke har hatt mulighet til å tilby fagarbeidere kompetanseheving. Enkelte studieløp med så lite som to studiedager i året har måttet avvikles fordi helseforetakene ikke har hatt kapasitet til å frigjøre personell. Fagskolene understreker at behovet for (og verdien av) kompetanseheving må forankres i helseforetakene, ikke bare i kommunene. I tillegg må helseforetakene få støtte slik at de kan gi sine ansatte tilgang til høyere yrkesfaglig utdanning.

3.2.4 Samarbeid på tvers

Samarbeid på tvers av regioner, sektorer og næringer fremheves som et effektivt virkemiddel for faglig utvikling. Dette gjelder både samarbeid med UH-sektoren og tverrregionale samarbeid mellom fagskoler. For mindre fagskoler spesielt, kan slik samhandling være ressursbesparende. Fagskolene har allerede flere eksempler på at

samarbeid med UH-sektoren og andre fagskoler gir gode synergieffekter. Økt samarbeid kan også bidra til å fjerne noe av risikoen som følger med satsningen på fremvoksende næringer.

3.2.5 Kompetansemeglerne samordner behov

Bransje-organisasjoner, næringsforeninger og studiesentre var i stand til å kartlegge behov hos SMBer, og å kommunisere næringenes behov til fagskolene. Disse aktørene er sentrale for at fagskolene skal kunne svare ut behovene til det brede næringslivet. De bidrar også til at fagskolene kan få en mer helhetlig forståelse av regionale kompetansebehov, i stedet for at enkeltbedrifters ønsker (basert på egen konkurransesituasjon) blir styrende.

3.2.6 Utvikle samarbeid med kompetanseforum

I datainnsamlingen ble ikke kompetanseforumene fremhevet som en sentral kilde til informasjon om arbeidslivets kompetansebehov. Det betyr ikke at fagskolene ikke henvender seg til kompetanseforaene, men ingen av fagskolene nevnte kompetanseforaene uoppfordret på spørsmål om hvordan de hentet informasjon om arbeidslivets kompetansebehov. Det kan være flere årsaker til dette, men en mulig forklaring er at bransjeorganisasjonene, næringsforeninger, studiesentre osv. har tettere kontakt med arbeidslivet, mens kompetanseforumene spiller en annen rolle i det regionale økosystemet. Fagskolene henvender seg heller til de som er tette på kilden, enn et mellomledd.

3.3 Avsluttende bemerkning

I dette forprosjektet har vi lagt vekt på å belyse fagskolenes arbeid og refleksjoner rundt samarbeid, dimensjonering og fleksibilitet. Vi har også berørt nærliggende temaer, men har ikke hatt mulighet til å fordype oss i alle funn. Vi mener at følgende to områder bør undersøkes nærmere i fremtiden: stykkprisfinansieringen og utfordringene knyttet til at fagskolene har ulike forutsetninger for å tilby høyere yrkesfaglig utdanning innenfor dagens finansieringsmodell, samt hvordan denne modellen enten begrenser eller muliggjør institusjonell fleksibilitet. I tillegg vil det være verdifullt å utforske hvordan fagskolene kan bidra til å redusere utenforskap og aktivisere arbeidskraftreserven.

Litteratur

Alne, R., Vika, K. S. & Høst, H. (2023). *Høy arbeidsmarkedsrelevans i fagskoleutdanningene: Kandidatundersøkelse for fagskoleutdannede i 2019 og 2020* (NIFU-rapport 2023:3). Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. Hentet fra: <https://hdl.handle.net/11250/3054384>

Fagskolen Vestland. (u.å.). *Om Fagskolen Vestland*. Fagskolen Vestland. Hentet 1. februar 2025 fra <https://www.fagskolen.no/om-fagskolen-vestland/>

Fagskolen i Nord. (u.å.). *Om oss*. Fagskolen i Nord. Hentet 1. februar 2025 fra <https://www.fagskoleninord.no/om-oss/>

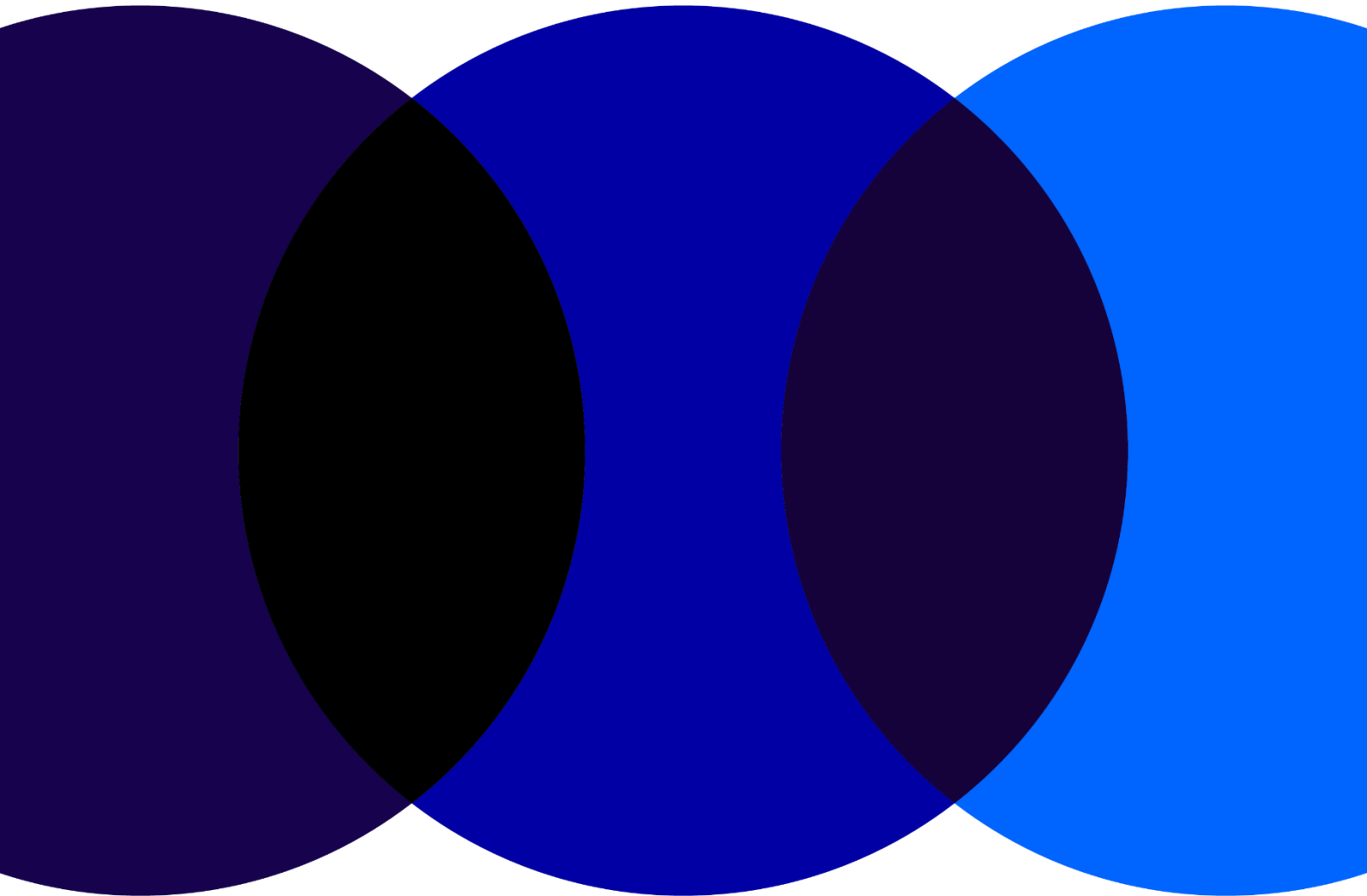
Fagskolen Viken. (u.å.). *Om Fagskolen Viken*. Fagskolen Viken. Hentet 1. februar 2025 fra <https://fagskolen-viken.no/om-fagskolen-viken>

Kompetansebehovsutvalget (2023). *Fremtidige kompetansebehov: Utfordringer for grønn omstilling i arbeidslivet*. Hentet fra: [KBU-temarapport-2023.pdf](https://www.kompetansebehovsutvalget.no/kbu-temarapport-2023.pdf) ([kompetansebehovsutvalget.no](https://www.kompetansebehovsutvalget.no))

Kunnskapsdepartementet (2021). *Videre vekst og kvalitet - strategi for høyere yrkesfaglig utdanning*. Hentet fra: [Videre vekst og kvalitet - strategi for høyere yrkesfaglig utdanning - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/tema/videre-vekst-og-kvalitet-strategi-for-hoyere-yrkesfaglig-utdanning)

NAV. (2024). *Bedriftsundersøkelsen 2024: Mindre optimisme – fortsatt mangel på arbeidskraft*. NAV. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nyheter/bedriftsundersokelsen-2024-mindre-optimisme-fortsatt-mangel-pa-arbeidskraft>

Statistisk sentralbyrå. (2020). *Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/framskrivninger-av-arbeidsstyrken-og-sysselsettingen-etter-utdanning-mot-2040>



OXFORD RESEARCH

Denmark

Oxford Research A/S
Vesterbrogade 149, Bld. 12
3rd flor, 1620 Copenhagen V
office@oxfordresearch.dk

Norway

Oxford Research AS
Østre Strandgate 12
4610 Kristiansand
post@oxford.no

Sweden

Oxford Research AB
Norlandsgatan 11
111 43 Stockholm
office@oxfordresearch.se

Finland

Oxford Research Oy
Eteläinen Hesperiankatu 18
LH 2, 00100 Helsinki
office@oxfordresearch.fi

Baltics/Riga

Oxford Research Baltics SIA
Kr.Valdemara 23-37, k.2
LV-1010, Riga
info@oxfordresearch.lv

Belgium/Brussels

Oxford Research c/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
office@oxfordresearch.eu